หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

การคำนวณออกแบบและการสร้างเลนส์

ในบทที่ 1 ได้กล่าวแล้วว่าโนดัลสไลดเบนชประกอบด้วยส่วนหลัก 3 ส่วน คือ คอลลิเมเตอร์ แท่นวางเลนส์ทดสอบ และกล้องจุลทัศน์เชิงซ้อน ในบทนี้จะได้กล่าวถึงส่วนที่เกี่ยวข้องกับทัศนศาสตร์เท่านั้น นั่นคือ การคำนวณออกแบบและสร้างเลนส์สำหรับคอลลิเมเตอร์ และสำหรับกล้องจุลทัศน์เชิงซ้อน เลนส์ของคอลลิเมเตอร์เป็นเลนส์รวมแสง แสงที่ออกจากเลนส์เป็นแสงขนาน ส่วนกล้องจุลทัศน์เชิงซ้อนประกอบด้วยเลนส์นูนสองระบบ คือ เลนส์หน้าและเลนส์ใกล้ตา เลนส์ทั้งหมดที่จะสร้างขึ้นนี้ จะเป็นเลนส์ 2 อันประกบกัน เพื่อสะดวกในการกำจัด ความคลาดรงค์ โคมา และความคลาดทรงกลม

1. การคำนวณออกแบบเลนส์สำหรับคอลลิเมเตอร์

ในการคำนวณออกแบบเลนส์สำหรับคอลลิเมเตอร์นี้ จะแยกเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ การคำนวณออกแบบรูปร่างเลนส์รงค์และการคำนวณเลือกรูปร่างเลนส์รงค์เพื่อแก้ความคลาดทรงกลม และให้โคมาเป็นศูนย์

1.1 การคำนวณออกแบบรูปร่างเลนส์ เลนส์สำหรับคอลลิเมเตอร์จะเป็นเลนส์รงค์ชนิดเลนส์คู่ประกบและเป็นเลนส์รวมแสงซึ่งมีทางยาวโฟกัส 200 มิลลิเมตร มีขนาด 50 มิลลิเมตร แก้วที่มีอยู่แล้วเป็นแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น (Dense Barium Crown) ซึ่งมีค่าดัชนีหักเหสำหรับแสงเหลืองจากธาตุโซเดียม (n_D) เป็น 1.62270 และค่าวีเป็น 56.89 และแก้วฟลินท์ชนิดแน่น (Dense Flint) ซึ่งมีค่าดัชนีหักเหสำหรับแสงเหลืองจากธาตุโซเดียม (n_D) เป็น 1.69865 และค่าวีเป็น 32.02 เลนส์รงค์ที่จะทำขึ้นจึงต้องทำจากแก้วทั้งสองชนิดนี้

เนื่องจากเลนส์รวมแสงที่จะทำขึ้นประกอบด้วยเลนส์สองอัน ในการคำนวณขั้นต่อไปจะเห็นได้ว่าเลนส์อันหนึ่งต้องมีอำนาจในการรวมแสงคือ เป็นเลนส์นูน เลนส์อีกอันหนึ่งเป็นเลนส์เว้า การใช้สัญญลักษณ์ต่าง ๆ ยังคงเป็นไปตามบทที่ 1

จากที่กำหนดให้ เลนส์สำหรับคอลลิเมเตอร์ที่จะสร้างนี้เป็นเลนส์ที่มีทางยาวโฟกัส (f_D) เป็น 200 มิลลิเมตร ดังนั้น กำลังของเลนส์รวมแสง (K_D) $= \frac{1}{f_D} = \frac{1}{200}$ $= 0.005$ ต่อมิลลิเมตร

สำหรับการคำนวณนี้จะคำนวณโดยวิธีเฉพาะสิ่งจุดที่นิยม ตำแหน่งที่ 6 โดยใช้สมการ (2.10)

$$K'_D = K_D \frac{V'}{V'-V''} \quad \text{และ} \quad K''_D = - K_D \frac{V''}{V'-V''}$$

จะหากำลังของเลนส์ประกอบแต่ละอันของเลนส์รวมแสงได้ ดังนั้น กำลังของเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น ซึ่งมีค่าวีเป็น 56.89 มีค่าเป็น

$$K'_D = + \frac{1}{200} \times \frac{56.89}{(56.89 - 32.02)} = + 0.011437 \quad \text{ต่อมิลลิเมตร}$$

กำลังของเลนส์ประกอบมีเครื่องหมายเป็นบวก แสดงให้เห็นว่าเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่นซึ่งมีค่าวีเป็น 56.89 มีลักษณะเป็นเลนส์นูน ส่วนกำลังของเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่นซึ่งมีค่าวีเป็น 32.02 มีค่าเป็น

$$K''_D = - \frac{1}{200} \times \frac{32.02}{(56.89 - 32.02)} = - 0.006437 \quad \text{ต่อมิลลิเมตร}$$

กำลังของเลนส์ประกอบมีเครื่องหมายเป็นลบ แสดงให้เห็นว่าเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่นซึ่งมีค่าวีเป็น 32.02 มีลักษณะเป็นเลนส์เว้า ผลรวมทางพีชคณิตของกำลังของเลนส์ประกอบทั้งสองอัน ($K'_D + K''_D$) มีค่าเป็น 0.005 ต่อมิลลิเมตร ซึ่งเท่ากับกำลังของเลนส์รวม (K_D) ที่เป็นเลนส์รวมแสง

จากการที่หราบกำลังของเลนส์ประกอบแต่ละอัน จะสามารถเลือกผิวโค้งคู่หนึ่ง ๆ ที่จะให้กำลังของเลนส์ประกอบเป็นไปตามต้องการได้ ถ้าสมมติให้เลนส์ประกอบอันใดอันหนึ่งมีความโค้งของผิวเลนส์ทั้งสองผิวเท่ากันแล้วจะทำให้การคำนวณหาความโค้งของผิวอื่น ๆ สะดวกยิ่งขึ้น เช่น กำหนดให้เลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น ซึ่งเป็นเลนส์นูน มีผิวนูนทั้งสองผิว และความโค้งของผิวทั้งสองของเลนส์ประกอบมีค่าเท่ากัน นั่นคือ $c'_2 = -c'_1$ จากสมการ (2.6)

$$c'_1 - c'_2 = \frac{K'_D}{n'_D - 1}$$

แทนค่าต่าง ๆ ลงในสมการ ได้ว่า

$$2c'_1 = \frac{0.011437}{1.62270-1}$$

$$c'_1 = 0.009183 \quad \text{ต่อมิลลิเมตร}$$

ดังนั้น $$c'_2 = -0.009183 \quad \text{ต่อมิลลิเมตร}$$

เนื่องจากเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น และแก้วฟลินท์ชนิดแน่นประกบกันเป็นเลนส์รงก์ ดังนั้นผิวที่ 1 ของเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่นซึ่งเป็นเลนส์เว้า และผิวที่ 2 ของเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่นซึ่งเป็นเลนส์นูน จะมีความโค้งเดียวกัน ได้ว่า $c''_1 = c'_2$ และความโค้งของผิวที่ 2 ของเลนส์เว้าสามารถหาได้เช่นกัน โดยใช้สมการ (2.6)

$$c''_1 - c''_2 = \frac{K''_D}{n''_D - 1}$$

แทนค่าต่าง ๆ ลงในสมการ ได้ว่า

$$-0.009183 - c''_2 = \frac{-0.006437}{1.69865 - 1}$$

$$c''_2 = 0.000030 \quad \text{ต่อมิลลิเมตร}$$

ดังนั้นรูปร่างหนึ่งที่จะเป็นไปได้ของเลนส์รงค์อันนี้ คือ เลนส์นูนที่มีความโค้งของผิวหน้าและผิวหลังเป็น $+0.009183$ ต่อมิลลิเมตร และ -0.009183 ต่อมิลลิเมตร ตามลำดับ ประกบติดกับเลนส์เว้าที่มีความโค้งของผิวหน้าและผิวหลังเป็น -0.009183 ต่อมิลลิเมตร และ $+0.000030$ ต่อมิลลิเมตร ตามลำดับ

เลนส์อรงค์ที่มีทางยาวโฟกัสยังผล 200 มิลลิเมตร โดยทำจากแก้ว 2 ชนิด ที่กล่าวแล้วนี้ อาจสร้างให้มีรูปร่างแตกต่างไปจากที่กล่าวมาแล้วได้ เพื่อให้สะดวกในการคำนวณ เราอาจหาสูตรสำเร็จได้ดังนี้

จากสมการ (2.6)

$$c'_1 - c'_2 = \frac{K'_D}{n'_D - 1}$$

และ $$c''_1 - c''_2 = \frac{K''_D}{n''_D - 1}$$

เมื่อแทนค่า K'_D K''_D, n'_D และ n''_D จะได้

$$c'_2 = c'_1 - 0.018366 \qquad (3.1ก.)$$

$$c''_2 = c''_1 + 0.009213$$

แต่เนื่องจากเลนส์อรงค์ที่จะสร้าง จะมีผิวหลังของเลนส์บูนกับผิวหน้าของเลนส์เว้าประกบติดกันสนิทหรือนั่นก็คือ

$$c''_1 = c'_2$$

ดังนั้น

$$c''_2 = c'_2 + 0.009213 \qquad (3.1ข.)$$

โดยที่ c'_1 เป็น ความโค้งของผิวที่ 1 ของเลนส์บูน

c'_2 เป็น ความโค้งของผิวที่ 2 ของเลนส์บูน หรือความโค้งของผิวที่ 1 ของเลนส์เว้า

c''_2 เป็น ความโค้งของผิวที่ 2 ของเลนส์เว้า

และเพื่อความสะดวกในการคำนวณต่อไป กำหนดให้ว่า

ผิวที่ 1 ของเลนส์บูน เป็นผิวที่ 1 ของเลนส์อรงค์ แทนด้วย c_1

ผิวที่ 2 ของเลนส์บูน ซึ่งมีความโค้งเดียวกับผิวที่ 1 ของเลนส์เว้า เป็นผิวที่ 2 ของเลนส์อรงค์ แทนด้วย c_2

ผิวที่ 2 ของเลนส์เว้าเป็นผิวที่ 3 ของเลนส์รวมกัน แทนด้วย c_3

ดังนั้น ความโค้งของผิวต่าง ๆ ของเลนส์รวมกันนี้ หาได้จากความสัมพันธ์ ซึ่งดัดแปลงจากสมการ (3.1 ก.) และ (3.1 ข.) ได้เป็น

$$c_2 = c_1 - 0.018366 \qquad (3.2ก.)$$

$$c_3 = c_2 + 0.009213 \qquad (3.2ข.)$$

จากนี้นำสมการ (3.2 ก.) และ(3.2 ข.) มาคำนวณหารูปร่างต่าง ๆ ของเลนส์ได้ดังแสดงไว้ในตารางที่ 3.1 ซึ่งแสดงค่าความโค้งของผิวเลนส์รวมกันที่มีทางยาวโฟกัส 200 มิลลิเมตร ประกอบด้วยเลนส์นูนที่ทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น ซึ่งมีค่าดัชนีหักเหสำหรับแสงเหลือง (n_D) เป็น 1.62270 และค่าวีเป็น 56.89 และเลนส์เว้าที่ทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่น ซึ่งมีค่าดัชนีหักเหสำหรับแสงเหลือง (n_D) เป็น 1.69865 และค่าวีเป็น 32.02

สรุปได้ว่า เลนส์รวมกันสำหรับกอลลิเมเตอร์ ประกอบด้วยเลนส์นูนที่ทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น มีกำลังของเลนส์เป็น +0.011437 ต่อมิลลิเมตร และเลนส์เว้าที่ทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่นมีกำลังของเลนส์เป็น −0.006437 ต่อมิลลิเมตร เลนส์รวมกันนี้อาจมี c_1, c_2 และ c_3 ได้หลายชุด แต่ละชุดจะทำให้เลนส์รวมกันเป็นเลนส์นูนที่มีทางยาวโฟกัส 200 มิลลิเมตร ซึ่งเราต้องเลือกชุดที่ดีที่สุดมาใช้ต่อไป

ตารางที่ 3.1 ชุดความโค้งของผิวของเลนส์อรงค์สำหรับคอลลิเมเตอร์ มีหน่วยเป็นต่อมิลลิเมตร

C_1	C_2	C_3
+ 0.009183	− 0.009183	+ 0.000030
+ 0.008183	− 0.010183	− 0.000970
+ 0.007183	− 0.011183	− 0.001970
+ 0.006183	− 0.012183	− 0.002970
+ 0.005183	− 0.013183	− 0.003970
+ 0.004183	− 0.014183	− 0.004970
+ 0.003183	− 0.015183	− 0.005970
+ 0.002183	− 0.016183	− 0.006970
+ 0.001183	− 0.017183	− 0.007970
+ 0.000183	− 0.018183	− 0.008970
− 0.000817	− 0.019183	− 0.009970
− 0.001817	− 0.020183	− 0.010970
− 0.002817	− 0.021183	− 0.011970
− 0.003817	− 0.022183	− 0.012970
− 0.004817	− 0.023183	− 0.013970
− 0.005817	− 0.024183	− 0.014970

1.2 <u>การคำนวณและเลือกรูปร่างของเลนส์เพื่อลดความคลาดเอกรงค์</u>

ความคลาดเอกรงค์ที่ต้องคำนึงถึงในการออกแบบเลนส์อรงค์สำหรับคอลลิเมเตอร์ คือ ความคลาดทรงกลมและโคมา สำหรับเลนส์อรงค์นี้ทำการออกแบบให้โคมาเป็นศูนย์ แต่ความคลาดทรงกลมไม่มีทางที่จะทำให้เป็นศูนย์ได้ จึงพยายามให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

เมื่อทราบชุดความโค้งของผิวเลนส์อรงค์คือ c_1 c_2 และ c_3 ดังแสดงในตารางที่ 3.1 แล้ว นำค่าเหล่านี้มาใช้ในการคำนวณแกะรอยรังสีใกล้แกนและแกะรอยรังสีมุขสำคัญใกล้แกน เพื่อที่จะคำนวณหาสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมและสัมประสิทธิ์ของโคมา ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อที่ 7 ของบทที่ 2 ความโค้งของผิวเลนส์อรงค์ชุดหนึ่ง ๆ จะได้สัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมค่าหนึ่ง และสัมประสิทธิ์ของโคมาค่าหนึ่ง นำค่าความโค้งของผิวใดผิวหนึ่งของเลนส์กับสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมและสัมประสิทธิ์ของโคมามาเขียนกราฟ จากกราฟสามารถเลือกค่าความโค้งของผิวเลนส์ได้ตามต้องการ

ในการคำนวณหาสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลม อาศัยการแกะรอยรังสีใกล้แกน จากที่กำหนดให้ว่า ลำแสงที่ผ่านผิวที่ 3 ของเลนส์อรงค์จะเป็นลำแสงขนาน ดังนั้น เพื่อความสะดวกในการแกะรอยรังสีใกล้แกน จึงจำเป็นต้องกลับผิวของเลนส์โดยกลับผิวที่ 3 ให้เป็นผิวที่ 1 และแกะรอยรังสีขนานจากทางซ้ายมายังทางขวา

เนื่องจากรูปร่างที่ใช้ในงานของเลนส์อรงค์นี้เป็นดังนี้ เส้นผ่าศูนย์กลางเป็น 50 มิลลิเมตร c_1 = +0.009183 ต่อมิลลิเมตร c_2 = -0.009183 ต่อมิลลิเมตร และ c_3 = +0.000030 ต่อมิลลิเมตร และให้ระยะระหว่างขั้วของผิวที่ 1 กับผิวที่ 2 เป็น 5 มิลลิเมตร ระยะระหว่างขั้วผิวที่ 2 กับผิวที่ 3 เป็น 5 มิลลิเมตร ดังนั้น รูปร่างที่ใช้ในการแกะรอยรังสีจะเป็นดังนี้ c_1 = -0.009183 ต่อมิลลิเมตร c_2 = +0.009183 ต่อมิลลิเมตร และ c_3 = -0.009183 ต่อมิลลิเมตร ระยะระหว่างขั้วของผิวที่ 1 กับผิวที่ 2 เป็น 5 มิลลิเมตร ระยะระหว่าง

ขั้วของผิวที่ 2 กับผิวที่ 3 เป็น 5 มิลลิเมตร เนื่องจากเลนส์รงค์นี้มีเส้นผ่าศูนย์กลางเป็น 50 มิลลิเมตร เพราะฉะนั้น ขอบของเลนส์อยู่สูงจากแกนมุขยสำคัญ (h) เป็น 25 มิลลิเมตร โดยใช้การแกะรอยรังสีใกล้แกน สามารถคำนวณหาสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมของเลนส์รงค์ที่มีรูปร่างดังกล่าวได้จากตัวอย่างการคำนวณต่อไปนี้

การหักเหผ่านผิวที่ 1 ซึ่งมี ความโค้งของผิวเลนส์

(c_1) = - 0.000030 ต่อมิลลิเมตร

ดัชนีหักเหของตัวกลางหน้าผิวที่ 1

(n_1) ซึ่งเป็นอากาศ 1.0

ดัชนีหักเหของตัวกลางระหว่างผิวที่ 1 กับ

ผิวที่ 2 (n_{12}) = 1.69865

ระยะระหว่างขั้วของผิวที่ 1 กับผิวที่ 2

(t_{12}) = 5 มิลลิเมตร

เนื่องจากรังสีขนานตกกระทบบนผิวที่ 1 ดังนั้น มุมซันของรังสีใกล้แกนที่ตกกระทบบนผิวที่ 1 มีค่าเป็น

$$u_1 = 0$$

$$h_1 c_1 = 25 \times (-0.000030) = 0.000750$$

จากสมการ (2.37) หาค่า A เมื่อรังสีใกล้แกนผ่านผิวที่ 1 ได้

$$A = n_1(h_1 c_1 - u_1)$$

$$= 1.0\,(-0.000750 - 0)$$

$$= -0.000750$$

และใช้สมการ (2.37) สามารถคำนวณหา มุมชันของรังสีหักเหเมื่อผ่านผิวที่ 1 (u'_1) ได้

$$u'_1 = h_1 c_1 - \frac{A_1}{n_{12}}$$

$$= -0.000750 - \frac{-0.000750}{1.69865}$$

$$= -0.000308$$

โดยใช้สมการ (2.20) ซึ่งเป็นสมการการย้ายผิว คำนวณหาความสูงของรังสีใกล้แกนตกกระทบบนผิวที่ 2 (h_2) ได้

$$h_2 = h_1 - t_{12} u'_1$$

$$= 25 - 5 \times (-0.0003080)$$

$$= +25.001540 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

และได้ว่า $\Delta(\frac{u}{n})$ ของผิวที่ 1 เป็น

$$\Delta_1(\frac{u}{n}) = \frac{u'_1}{n_{12}} - \frac{u_1}{n_1}$$

$$= \frac{-0.000308}{1.698651} - \frac{0}{1.0}$$

$$= -0.000181$$

เพราะฉะนั้น เมื่อรังสีใกล้แกนหักเหผ่านผิวที่ 1 คำนวณได้ว่า

$$S_{I_1} = A_1^2 h_1 \Delta_1(\frac{u}{n})$$

$$= (-0.000750)^2 (+25)(-0.000181)$$

$$= -2.55 \times 10^{-9} \quad \text{มิลลิเมตร}$$

การหักเหผ่านผิวที่ 2 ซึ่งมี ความโค้งผิว (c_2) = +0.009183 ต่อมิลลิเมตร

ดัชนีหักเหของตัวกลางระหว่างผิวที่ 1 กับผิวที่ 2 (n_{12}) = 1.69865

ดัชนีหักเหของตัวกลางระหว่างผิวที่ 2 กับผิวที่ 3 (n_{23}) = 1.62270

ระยะระหว่างขั้วของผิวที่ 2 กับผิวที่ 3 (t_{23}) = 5 มิลลิเมตร

เนื่องจากมุมชันของรังสีหักเหเมื่อผ่านผิวที่ 1 มีค่าเท่ากับมุมชันของรังสีตกกระทบบนผิวที่ 2 ดังนั้น

$$u_2 = u_1' = -0.000308$$

และ

$$h_2 c_2 = +25.001540 \times (+0.009183)$$

$$= +0.229589$$

จากสมการ (2.37) หาค่า A เมื่อรังสีใกล้แกนผ่านผิวที่ 2 ได้

$$A_2 = n_{12}(h_2 c_2 - u_2)$$

$$= 1.69865\left[0.229589 - (-0.000308)\right]$$

$$= +0.390515$$

และใช้สมการ (2.37) คำนวณหามุมชันของรังสีหักเหเมื่อผ่านผิวที่ 2 (u_2') ได้

$$u_2' = h_2 c_2 - \frac{A_2}{n_{23}}$$

$$= +0.229589 - \frac{+0.390514}{1.62270}$$

$$= -0.011068$$

โดยใช้สมการ (2.20) คำนวณหาความสูงของรังสีใกล้แกนตกกระทบบนผิวที่ 3 (h_3) ได้

$$h_3 = h_2 - t_{23}\, u'_2$$

$$= +25.001540 - 5 \times (-0.011068)$$

$$= +25.056880 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

และได้ว่า $\Delta(\frac{u}{n})$ ของผิวที่ 2 เป็น

$$\Delta_2(\frac{u}{n}) = \frac{u'_2}{n_{23}} - \frac{u_2}{n_{12}}$$

$$= \frac{-0.011068}{1.62270} - \frac{-0.000308}{1.69865}$$

$$= -0.006639$$

เพราะฉะนั้น เมื่อรังสีใกล้แกนหักเหผ่านผิวที่ 2 คำนวณได้ว่า

$$S_{I_2} = A_2^2 h_2 \Delta_2(\frac{u}{n})$$

$$= (+0.390514)^2 (+25.001540)(-0.006639)$$

$$= -0.025313 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

การหักเหผ่านผิวที่ 3 ซึ่งมี ความโค้งของผิว (c_3) = -0.009183 ต่อมิลลิเมตร

ดัชนีหักเหของตัวกลางหน้าผิวที่ 3 (n_{23}) = 1.62270

ดัชนีหักเหของตัวกลางหลังผิวที่ 3 (n_3) ซึ่งเป็นอากาศ = 1.0

เนื่องจากมุมซันของรังสีหักเหเมื่อผ่านผิวที่ 2 มีค่าเท่ากับมุมซันของรังสีตกกระทบบนผิวที่ 3 ดังนั้น

$$u_3 = u'_2 = -0.011068$$

และ

$$h_3c_3 = +25.056880 \times (-0.009183)$$

$$= -0.230097$$

จากสมการ (2.37) หาค่า A เมื่อรังสีใกล้แกนผ่านผิวที่ 3 ได้

$$A_3 = n_{23}(h_3c_3 - u_3)$$

$$= 1.62270\ (-0.230097)-(-0.011068)$$

$$= -0.355418$$

และใช้สมการ (2.37) คำนวณหามุมชันของรังสีหักเหเมื่อผ่านผิวที่ 3 (u'_3) ได้

$$u'_3 = h_3c_3 - \frac{A_3}{n_3}$$

$$= -0.230097 - \frac{-0.355418}{1.0}$$

$$= +0.125321$$

และได้ว่า $\Delta_{(\frac{u}{n})}$ ของผิวที่ 3 เป็น

$$\Delta_3(\tfrac{u}{n}) = \frac{u'_3}{n_3} - \frac{u_3}{n_{23}}$$

$$= \frac{+0.125321}{1.0} - \frac{-0.011068}{1.62270}$$

$$= +0.132147$$

เพราะฉะนั้น เมื่อรังสีใกล้แกนหักเหผ่านผิวที่ 3 คำนวณได้ว่า

$$S_{I_3} = A_3^2\, h_3\, \Delta_3\,(\tfrac{u}{n})$$

$$= (-0.355418)^2(+25.056880)(+0.132147)$$

$$= +0.418276 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

โดยใช้สมการ (2.41) คำนวณผลรวมของไซเดิลของความคลาดทรงกลมได้

$$S_I = S_{I_1} + S_{I_2} + S_{I_3}$$

$$= (-2.55\times10^{-9}) + (-0.025313) + (+0.418276)$$

$$= +0.392963 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

ดังนั้น สัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมมีค่าเป็น

$$_0W_{40} = \frac{1}{8} S_1 = +0.049120 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

ในการคำนวณหาสัมประสิทธิ์ของโคมา ต้องอาศัยการแกะรอยรังสีใกล้แกน และการแกะรอยรังสีมุขยสำคัญใกล้แกน และค่าบางค่าที่ใช้ในการหาสัมประสิทธิ์ของโคมา โดยอาศัยการแกะรอยรังสีใกล้แกน ได้คำนวณไว้แล้ว ส่วนการแกะรอยรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนทำได้โดยแกะรอยจากขอบของสนามวัตถุผ่านจุดกึ่งกลางตัวจำกัดลำแสงแบบช่องเปิดของระบบ ซึ่งในที่นี้คือเลนส์รองค์นั่นเอง เนื่องจากในการแกะรอยรังสีใกล้แกนได้กลับผิวของเลนส์ และสามารถคำนวณได้ว่าภาพสุดท้ายเกิดที่ตำแหน่งซึ่งห่างจากผิวที่ 3 ไปทางขวาเป็นระยะ 198.89 มิลลิเมตร หรือห่างจากผิวที่ 1 ไปทางขวาเป็นระยะ 208.89 มิลลิเมตร และโดยกำหนดให้ขอบสนามอยู่สูงจากแกนเป็นระยะ 5 มิลลิเมตร ดังนั้น มุมซันของรังสีที่ตกกระทบบนจุดกึ่งกลางผิวที่ 1 ของเลนส์รองค์ที่ใช้แกะรอยรังสีมีค่าเป็น

$$-\bar{u}_1 = \frac{+5}{+208.89} = +0.023936$$

และสามารถคำนวณหาสัมประสิทธิ์ของโคมาของเลนส์รองค์ที่มีความโค้งของผิวเลนส์เป็น $c_1 = -0.000030$ ต่อมิลลิเมตร $c_2 = +0.009183$ ต่อมิลลิเมตร และ $c_3 = -0.009183$ ต่อมิลลิเมตร โดยวิธีการดังต่อไปนี้

การหักเหผ่านผิวที่ 1 ซึ่งมีความโค้ง (c_1) = -0.000030 ต่อมิลลิเมตร

ดัชนีหักเหของตัวกลางหน้าผิวที่ 1 (n_1)
ซึ่งเป็นอากาศ = 1.0

ดัชนีหักเหของตัวกลางระหว่างผิวที่ 1 กับ
ผิวที่ 2 (n_{12}) = 1.69865)

ระยะระหว่างขั้วของผิวที่ 1 กับผิวที่ 2
(t_{12}) = 5 มิลลิเมตร

มุมชันของรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนตกกระทบบนผิวที่ 1 เป็น $\bar{u}_1 = -0.023936$ และเนื่องจากรังสีมุขยสำคัญใกล้แกน ผ่านจุดกึ่งกลางของผิวที่ 1 ดังนั้น ความสูงของรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนตกกระทบบนผิวที่ 1 ของเลนส์ ($\bar{h}_1$) มีค่าเป็นศูนย์ ดังนั้น

$$\bar{h}_1 c_1 = 0 \times (-0.000030)$$

$$= 0$$

จากสมการ (2.38) หาค่า $\bar{A}$ เมื่อรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนหักเหผ่านผิวที่ 1 ได้

$$\bar{A}_1 = n_1(\bar{h}_1 c_1 - \bar{u}_1)$$

$$= 1.0\left[0-(-0.023936)\right]$$

$$= +0.023936$$

และใช้สมการ (2.38) คำนวณหามุมชันของรังสีหักเห เมื่อผ่านผิวที่ 1 ($\bar{u}_1'$) ได้

$$\bar{u}_1' = \bar{h}_1 c_1 - \frac{\bar{A}_1}{n_{12}}$$

$$\bar{u}_1' = 0 - \frac{+0.023936}{1.09865}$$

$$= -0.014091$$

โดยใช้สมการ (2.20) คำนวณหาความสูงของรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนตกกระทบบนผิวที่ 2 ($\bar{h}_2$) ได้

$$\bar{h}_2 = \bar{h}_1 - t_{12}\bar{u}'_1$$

$$= 0 - 5(-0.014091)$$

$$= +0.070455 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

เพราะฉะนั้น เมื่อรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนหักเหผ่านผิวที่ 1 คำนวณได้ว่า

$$S_{I_1} = A_1\bar{A}_1h_1\Delta_1\left(\frac{u}{n}\right)$$

และจากการแกะรอยรังสีใกล้แกนผ่านผิวที่ 1 ได้ค่า $A_1 = -0.000750$ $h_1 = +25$ $\Delta_1\left(\frac{u}{n}\right) = -0.000181$

ดังนั้น

$$S_{II_1} = (-0.000750)(+0.023936)(+25)(-0.000181)$$

$$= +8.12\times10^{-8} \quad \text{มิลลิเมตร}$$

การหักเหผ่านผิวที่ 2 ซึ่งมี ความโค้งของผิว (c_2) = +0.009183 ต่อมิลลิเมตร

ดัชนีหักเหของตัวกลางระหว่างผิวที่ 1 กับผิวที่ 2 (n_{12}) = 1.69865

ดัชนีหักเหของตัวกลางระหว่างผิวที่ 2 กับผิวที่ 3 (n_{23}) = 1.62270

ระยะระหว่างขั้วของผิวที่ 2 กับผิวที่ 3 (t_{23}) = 5 มิลลิเมตร

เนื่องจากมุมชันของรังสีหักเหเมื่อผ่านผิวที่ 1 มีค่าเท่ากับมุมชันของรังสีตกกระทบบนผิวที่ 2 ดังนั้น

$$\bar{u}_2 = \bar{u}_1' = -0.014091$$

และ $$\bar{h}_2 c_2 = (+0.070455)(+0.009183)$$

$$= +0.000647$$

จากสมการ (2.38) หาค่า $\bar{A}$ เมื่อรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนหักเหผ่านผิวที่ 2 ได้

$$\bar{A}_2 = n_{12}(\bar{h}_2 c_2 - \bar{u}_2)$$

$$= 1.69865 \left[-0.000647-(-0.014091)\right]$$

$$= +0.022837$$

และใช้สมการ (2.38) คำนวณหามุมชันของรังสีหักเห เมื่อผ่านผิวที่ 2 ($\bar{u}_2'$) ได้

$$\bar{u}_2' = h_2 c_2 - \frac{\bar{A}_2}{n_{23}}$$

$$= +0.000647 - \frac{+0.022837}{1.62270}$$

$$= -0.013426$$

โดยใช้สมการ (2.20) คำนวณหาความสูงของรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนตกกระทบบนผิวที่ 3 ($\bar{h}_3$) ได้

$$\bar{h}_3 = \bar{h}_2 - t_{23}\,\bar{u}_2'$$

$$= +0.070455-5(-0.013426)$$

$$= +0.137585 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

เพราะฉะนั้น เมื่อรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนหักเหผ่านผิวที่ 2 คำนวณได้ว่า

$$S_{II_2} = A_2 \bar{A}_2 h_2 \Delta_2 \left(\frac{u}{n}\right)$$

และจากการแกะรอยรังสีใกล้แกนผ่านผิวที่ 2 ได้ค่า $A_2 = +0.390514$

$h_2 = +25.001540$ $\Delta_2(\frac{u}{n}) = -0.006639$

ดังนั้น

$$S_{II_1} = (+0.390514)(+0.022837)(+25.001540)(-0.006639)$$

$$= -0.001480 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

การหักเหผ่านผิวที่ 3 ซึ่งมี ความโค้งของผิว (c_3) = -0.009183 ต่อมิลลิเมตร

ดัชนีหักเหของตัวกลางหน้าผิวที่ 3 (n_{23}) = 1.62270

ดัชนีหักเหของตัวกลางหลังผิวที่ 3 (n_3) ซึ่งเป็นอากาศ = 1.0

เนื่องจากมุมซันของรังสีหักเหเมื่อผ่านผิวที่ 2 มีค่าเท่ากับมุมซันของรังสีตกกระทบบนผิวที่ 3 ดังนั้น

$$\bar{u}_3 = \bar{u}'_2 = -0.013426$$

และ $$\bar{h}_3 c_3 = (+0.137585)(-0.009183)$$

$$= -0.001263$$

จากสมการ (2.38) หาค่า $\bar{A}$ เมื่อรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนหักเหผ่านผิวที่ 3 ได้

$$\bar{A}_3 = n_{23}(\bar{h}_3 c_3 - \bar{u}_3)$$

$$= 1.62270\left[-0.001263-(-0.013426)\right]$$

$$= +0.019737$$

เพราะฉะนั้น เมื่อหักเหรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนผ่านผิวที่ 3 คำนวณได้ว่า

$$S_{II_3} = A_3\bar{A}_3h_3\Delta_3\left(\frac{u}{n}\right)$$

และจากการแกะรอยรังสีใกล้แกนผ่านผิวที่ 3 ได้ค่า $A_3 = -0.355418$

$h_3 = +24.056880$ $\quad \Delta_3\left(\frac{u}{n}\right) = +0.132147$

ดังนั้น
$$S_{II_3} = (-0.355418)(+0.019737)(+25.056880)(0.132147)$$
$$= -0.023228 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

และใช้สมการ (2.42) คำนวณหาผลรวมไซเดิลของโคมา ได้ว่า

$$S_{II} = S_{II_1} + S_{II_2} + S_{II_3}$$
$$= (+8.12\times10^{-8}) + (-0.001480) + (-0.023228)$$
$$= -0.024708 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

ดังนั้น สัมประสิทธิ์ของโคมา มีค่าเป็น

$$_1W_{31} = \frac{1}{2}S_{II} = -0.012354 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

ดังนั้น เลนส์รองค์ซึ่งมีความโค้งของผิวเป็น $c_1 = -0.000030$ ต่อมิลลิเมตร $c_2 = +0.009183$ ต่อมิลลิเมตร และ $c_3 = -0.009183$ ต่อมิลลิเมตร มีสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมเป็น +0.049120 มิลลิเมตร และสัมประสิทธิ์ของโคมาเป็น -0.012354 มิลลิเมตร

จากตัวอย่างการคำนวณที่ได้แสดงไว้แล้ว สามารถจะหาสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมและสัมประสิทธิ์ของโคมาของเลนส์รองค์ที่มีรูปร่างต่าง ๆ ตามตารางที่ 3.1 ได้ ค่าทั้งหมดได้แสดงไว้ในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 สัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลม และโคมาของเลนส์รองค์สำหรับคอลลิเมเตอร์

c_1 (ต่อมิลลิเมตร)	c_2 (ต่อมิลลิเมตร)	c_3 (ต่อมิลลิเมตร)	0^W_{40} (มิลลิเมตร)	1^W_{31} (มิลลิเมตร)
-0.000030	+0.009183	-0.009183	+0.049120	-0.012354
+0.000970	+0.010183	-0.008183	+0.038843	-0.012232
+0.001970	+0.011183	-0.007183	+0.030030	-0.010809
+0.002970	+0.012183	-0.006183	+0.020706	-0.009806
+0.003970	+0.013183	-0.005183	+0.016491	-0.007970
+0.004970	+0.014183	-0.004183	+0.011643	-0.006549
+0.005970	+0.015183	-0.003183	+0.008008	-0.005124
+0.006970	+0.016183	-0.002183	+0.005551	-0.003695
+0.007970	+0.017183	-0.001183	+0.004239	-0.002256
+0.008970	+0.018183	-0.000183	+0.004056	-0.000806
+0.009970	+0.019183	+0.000817	+0.004980	+0.000657
+0.010970	+0.020183	+0.001817	+0.006983	+0.002134
+0.011070	+0.021183	+0.002817	+0.010206	+0.003634
+0.012970	+0.022183	+0.003817	+0.014385	+0.005153
+0.013970	+0.023183	+0.004817	+0.019750	+0.006696
+0.014970	+0.024183	+0.005817	+0.026258	+0.008266

เมื่อนำค่าความโค้งของผิวที่ 2 ของเลนส์รองค์กับสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลม และสัมประสิทธิ์ของโคมาเขียนกราฟ กราฟระหว่างความโค้งของผิวเลนส์กับสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลม มีลักษณะเป็นพาราโบลา และกราฟระหว่างความโค้งของผิวเลนส์กับสัมประสิทธิ์ของโคมามีลักษณะเป็นเส้นตรง ดังแสดงในรูปที่ 3.1

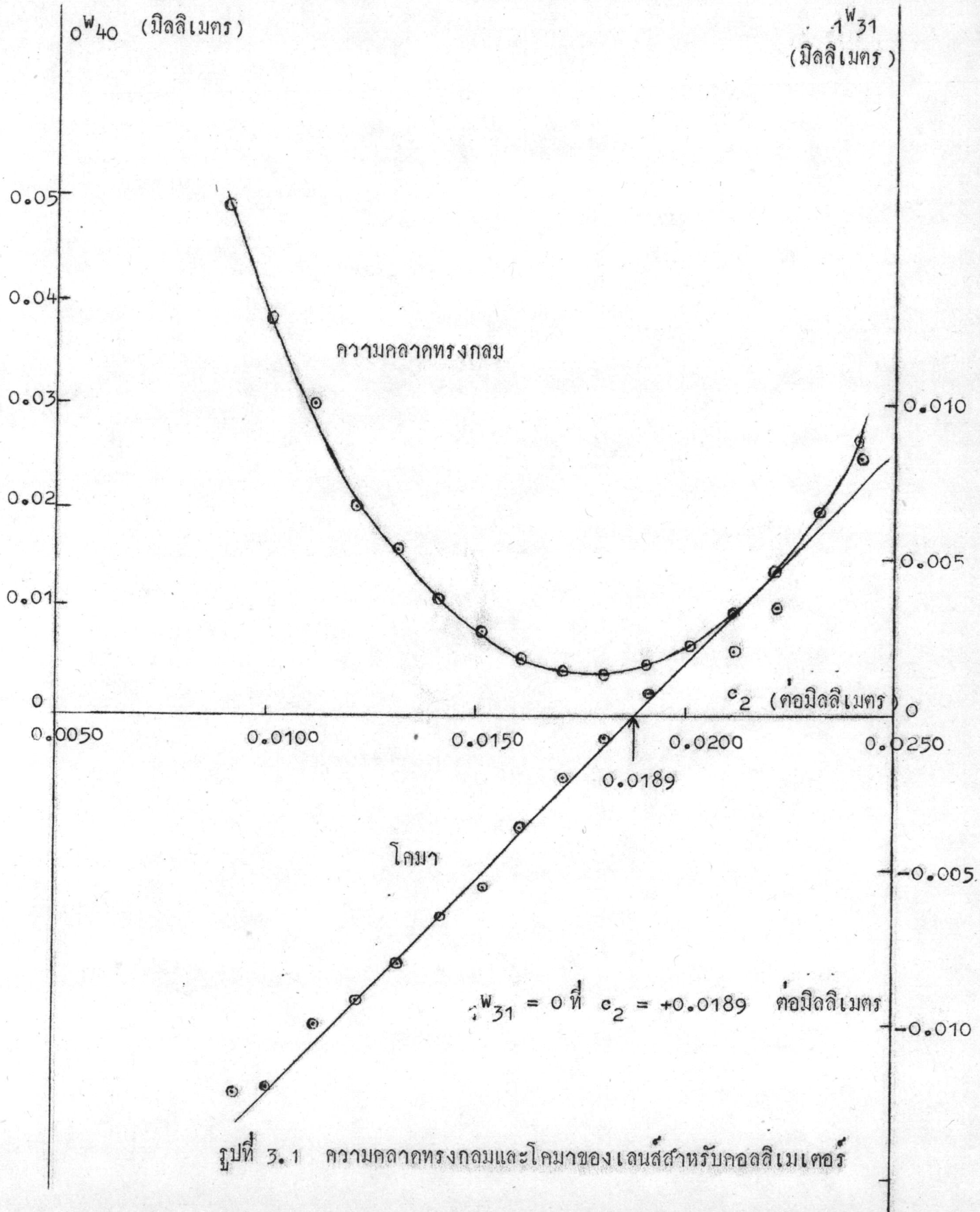

รูปที่ 3.1 ความคลาดทรงกลมและโคมาของเลนส์สำหรับคอลลิเมเตอร์

จากรูปจะเห็นว่า ขณะที่ความคลาดทรงกลมมีค่าต่ำสุดเป็น +0.0039 มิลลิเมตร เลนส์จะมีโคมาเป็น +0.0013 มิลลิเมตร และขณะที่โคมาเป็นศูนย์ ความคลาดทรงกลมมีค่าเป็น +0.0045 มิลลิเมตร ซึ่งมากกว่าค่าต่ำสุดเล็กน้อย ดังนั้น การเลือกรูปร่างของเลนส์รงค์นี้ จึงเลือกตรงจุดที่สัมประสิทธิ์ของโคมาเป็นศูนย์ ณ ที่นั้น ความโค้งของผิวที่ 2 (c_2) ของเลนส์รงค์เป็น +0.0189 ต่อมิลลิเมตร และเมื่อกลับเลนส์ให้เป็นรูปร่างที่ใช้งานจริง ๆ ความโค้งของผิวที่ 2 (c_2) ของเลนส์รงค์เป็น -0.0189 ต่อมิลลิเมตร โดยใช้สมการ (3.2 ก.) และสมการ (3.2 ข.) สามารถคำนวณหาความโค้งของผิวที่ 1 (c_1) และผิวที่ 3 (c_3) ของเลนส์รงค์ได้เป็น -0.000734ต่อมิลลิเมตร และ-0.009687 ต่อมิลลิเมตร ตามลำดับ เนื่องจากรัศมีความโค้งเป็นส่วนกลับกับความโค้งของผิว ดังนั้น เลนส์รงค์สำหรับคอลลิเมเตอร์มีรูปร่างตามต้องการดังนี้ รัศมีความโค้งของผิวที่ 1 เป็น -1873 มิลลิเมตร รัศมีความโค้งของผิวที่ 2 เป็น -52.9 มิลลิเมตร และรัศมีความโค้งของผิวที่ 3 เป็น -103.2 มิลลิเมตร

สรุปได้ว่า เลนส์รงค์สำหรับคอลลิเมเตอร์ที่ต้องการประกอบด้วยเลนส์บูนซึ่งทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 50 มิลลิเมตร รัศมีความโค้งของผิวที่ 1 และผิวที่ 2 เป็น -1873 มิลลิเมตร และ -52.9 มิลลิเมตร ตามลำดับ ระยะระหว่างขั้วของผิวโค้งทั้งสองเป็น 5 มิลลิเมตร และเลนส์เว้าซึ่งทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่นมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเป็น 50 มิลลิเมตร รัศมีความโค้งของผิวที่ 1 และผิวที่ 2 เป็น -52.9 มิลลิเมตร และ -103.2 มิลลิเมตร ตามลำดับ ระยะระหว่างขั้วของผิวโค้งทั้งสองเป็น 5 มิลลิเมตร มีลักษณะดังรูปที่ 3.2 เลนส์รงค์ที่ได้จะไม่มีโคมาเหลืออยู่ มีความคลาดทรงกลมเหลืออยู่เล็กน้อย โดย $_0W_{40}$ = +0.0045 มิลลิเมตร เป็นค่าที่ใกล้เคียงกับค่าความคลาดทรงกลมต่ำสุด ที่เลนส์นี้จะมีได้ ($_0W_{40}$ ต่ำสุด = +0.0039 มิลลิเมตร)

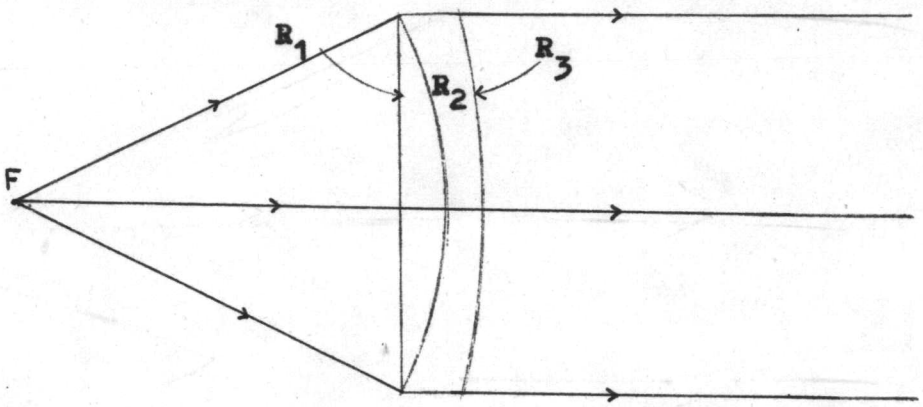

รูปที่ 3.2 รูปร่างที่คำนวณได้ของเลนส์อรงค์สำหรับคอลลิเมเตอร์

(โดยมี R_1 = -1873 มิลลิเมตร

R_2 = -52.9 มิลลิเมตร

R_3 = -103.2 มิลลิเมตร)

2. <u>การออกแบบกล้องจุลทัศน์เชิงซ้อน</u>[1,2,7]

กล้องจุลทัศน์เชิงซ้อนเป็นทัศนอุปกรณ์ที่ให้กำลังขยายสูง เหมาะสำหรับใช้ดูวัตถุที่มีขนาดเล็ก อุปกรณ์นี้ประกอบด้วยเลนส์นูน 2 ระบบ วางห่างกันพอเหมาะ ดังรูปที่ 3.3 F_o และ F'_o เป็นจุดโฟกัสปฐมภูมิ และจุดโฟกัสทุติยภูมิของเลนส์หน้าของกล้องจุลทัศน์เชิงซ้อน ตามลำดับ f'_o เป็นทางยาวโฟกัสทุติยภูมิของเลนส์หน้า F_e และ F'_e

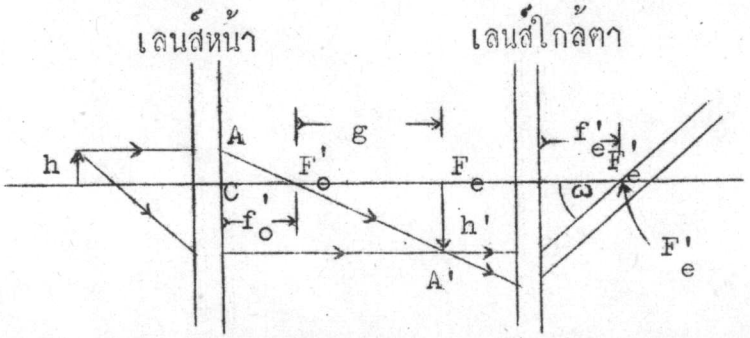

รูปที่ 3.3 หลักการของกล้องจุลทัศน์เชิงซ้อน

เป็นจุดโฟกัสปฐมภูมิ และจุดโฟกัสทุติยภูมิของเลนส์ใกล้ตาตามลำดับ f_e เป็นทางยาวโฟกัสทุติยภูมิของเลนส์ใกล้ตา g เป็นระยะห่างระหว่างจุดโฟกัสทุติยภูมิของเลนส์หน้ากับจุดโฟกัสปฐมภูมิของเลนส์ใกล้ตา บางครั้งเรียกว่าความยาวกล้องเชิงทัศนศาสตร์ h เป็นความสูงของวัตถุที่วางไว้ข้างหน้าของเลนส์หน้า h' เป็นความสูงของภาพจริงหัวกลับของวัตถุที่เกิดจากเลนส์หน้า ω เป็นมุมรองรับที่นัยน์ตาของภาพสุดท้าย รูปที่ 3.3 แสดงให้เห็นภาพจริงหัวกลับสูง h' ซึ่งได้จากวัตถุสูง h วางอยู่หน้าเลนส์หน้าของกล้องจุลทัศน์ ภาพจริงหัวกลับนี้ถูกขยายต่อไปอีกด้วยเลนส์ใกล้ตา จนได้ภาพสุดท้าย

พิจารณาจากกรณีที่ภาพสุดท้ายอยู่ที่ตำแหน่งอนันต์ ซึ่งจะได้ก็ต่อเมื่อภาพจริงหัวกลับที่ได้จากเลนส์หน้าอยู่ที่ตำแหน่งระนาบโฟกัสปฐมภูมิของเลนส์ใกล้ตาพอดี ทางเดินของรังสีดังได้แสดงในรูปที่ 3.3 เห็นได้ว่ามุมที่มองภาพสุดท้ายเป็น $\omega = h'/f_e'$ โดยที่ f_e' คือ ทางยาวโฟกัสทุติยภูมิของเลนส์ใกล้ตา และเนื่องจากสามเหลี่ยม $AF_o'C$ กับสามเหลี่ยม $A'F_o'F_e$ เป็นสามเหลี่ยมคล้าย ได้ว่า

$$\frac{h'}{h} = -\frac{g}{f_o'} \qquad (3.3)$$

ดังนั้น มุมรองรับภาพสุดท้าย ณ ตำแหน่งตา เป็น $\omega = hg/f_o'f_e'$ กำลังขยายของทัศนอุปกรณ์ (M) ใด ๆ หาได้จาก

$$M = \frac{\text{มุมรองรับภาพสุดท้าย ณ ตำแหน่งตา เมื่อมองวัตถุผ่านทัศนอุปกรณ์}}{\text{มุมรองรับวัตถุ ณ ตำแหน่งตา เมื่อมองวัตถุด้วยตาเปล่า}}$$

ดังนั้น กำลังขยายของกล้องจุลทัศน์ เขียนได้เป็น

$$M = \frac{-hg/f_o'f_e'}{h/D_v}$$

$$M = -\frac{gD_v}{f_o'f_e'} = -\left(\frac{g}{f_o'}\right)\left(\frac{D_v}{f_e'}\right) \qquad (3.4)$$

โดยที่ D_v เป็นระยะใกล้ที่สุดของการมองเห็นได้ชัด (least distance of distinct

vision) ซึ่งสำหรับคนที่มีสายตาปกติ มีค่าเป็น 250 มิลลิเมตร สมการ (3.4) แสดงให้เห็นว่ากำลังขยายของกล้องจุลทัศน์เป็นผลคูณของกำลังขยายปฐมภูมิ ซึ่งได้จากเลนส์หน้ากับกำลังขยายของเลนส์ใกล้ตานั่นเอง เครื่องหมายลบที่ติดอยู่แสดงว่า ภาพสุดท้ายยังคงเป็นภาพจริงหัวกลับ ดังนั้น สมการ (3-4) เขียนให้อยู่ในรูปของผลคูณของกำลังขยายของเลนส์หน้ากับกำลังขยายของเลนส์ใกล้ตาได้ดังนี้

$$M = -M_o \times M_e \qquad (3.5)$$

โดยที่ M_o เป็นกำลังขยายของเลนส์หน้า มีค่าเท่ากับ ε/f'_o

M_e เป็นกำลังขยายของเลนส์ใกล้ตา มีค่าเท่ากับ D_v/f'_e } (3.5')

งานวิจัยนี้ทำการออกแบบและสร้างกล้องจุลทัศน์เชิงซ้อนที่มีกำลังขยายเป็น 20 เท่า โดยกำหนดให้ กำลังขยายของเลนส์หน้า (M_o) เป็น 2 เท่า และกำลังขยายของเลนส์ใกล้ตา (M_e) เป็น 10 เท่า และความยาวกล้องเชิงทัศนศาสตร์เป็น 50 มิลลิเมตร

สำหรับเลนส์หน้า เมื่อกำหนดค่ากำลังขยายและความยาวกล้องเชิงทัศนศาสตร์แล้ว สามารถหาทางยาวโฟกัส (f'_o) ของเลนส์หน้าได้ โดยใช้สมการ (3.5') ได้ว่า

$$2 = \frac{50}{f'_o}$$

เพราะฉะนั้น $f'_o = 25$ มิลลิเมตร

นั่นคือ ทางยาวโฟกัสของเลนส์หน้าของกล้องจุลทัศน์เป็น 25 มิลลิเมตร

ส่วนเลนส์ใกล้ตา คำนวณหาทางยาวโฟกัสได้โดยใช้สมการ (3.5') เช่นกัน ได้ว่า

$$10 = \frac{250}{f'_e}$$

เพราะฉะนั้น $f'_e = 25$ มิลลิเมตร

นั่นคือ ทางยาวโฟกัสของเลนส์ใกล้ตาของกล้องจุลทัศน์เป็น 25 มิลลิเมตร

การออกแบบและสร้างเลนส์หน้าและเลนส์ใกล้ตานี้ จะสมมติว่าเลนส์แต่ละอันมีลักษณะเป็นเลนส์บาง ดังนั้น ในการหาระยะวัตถุของเลนส์หน้า เมื่อต้องการให้ภาพจริงที่เกิดจากเลนส์หน้าไปอยู่ที่ตำแหน่งระนาบโฟกัสปฐมภูมิของเลนส์ใกล้ตา ซึ่งอยู่หลังเลนส์หน้าเป็นระยะ 75 มิลลิเมตร หาได้โดยใช้สมการ (1.2)

$$\frac{1}{25} = \frac{1}{75} - \frac{1}{l}$$

เพราะฉะนั้น $l = -37.50$ มิลลิเมตร

นั่นคือ ระยะใช้งาน (working distance) ของกล้องจุลทัศน์นี้เป็น 37.50 มิลลิเมตร

ตำแหน่งลำแสงขาออกเล็กสุดของกล้องจุลทัศน์ คือ ตำแหน่งภาพของตัวจำกัดลำแสงแบบช่องเปิด (aperture stop) ที่เกิดจากเลนส์ใกล้ตา ในกรณีนี้ช่องเปิดจะอยู่ที่เลนส์หน้า ซึ่งอยู่หน้าเลนส์ใกล้ตาเป็นระยะ 100 มิลลิเมตร โดยใช้สมการ(1.2) หาตำแหน่งภาพได้

$$\frac{1}{25} = \frac{1}{l'} - \frac{1}{-100}$$

เพราะฉะนั้น $l' = 33.33$ มิลลิเมตร

นั่นคือ ตำแหน่งลำแสงขาออกเล็กสุดอยู่ห่างจากเลนส์ใกล้ตาไปทางขวาเป็นระยะ 33.33 มิลลิเมตร

เพื่อจำกัดสนามของภาพที่เห็นโดยกล้องจุลทัศน์ ต้องใส่ตัวจำกัดลำแสงแบบสนาม (field stop) ณ ตำแหน่งของระนาบโฟกัสปฐมภูมิของเลนส์ใกล้ตา ซึ่งตำแหน่งนี้ก็คือ ตำแหน่งวัตถุของเลนส์ใกล้ตานั่นเอง ขนาดของตัวจำกัดลำแสงแบบสนาม ต้องพอเหมาะที่จะให้แสงเข้าเลนส์ใกล้ตาได้เต็มหน้าเลนส์ ดังแสดงในรูปที่ 3.4 มุม θ ในรูปคือมุมครึ่งของสนามทางด้านวัตถุ

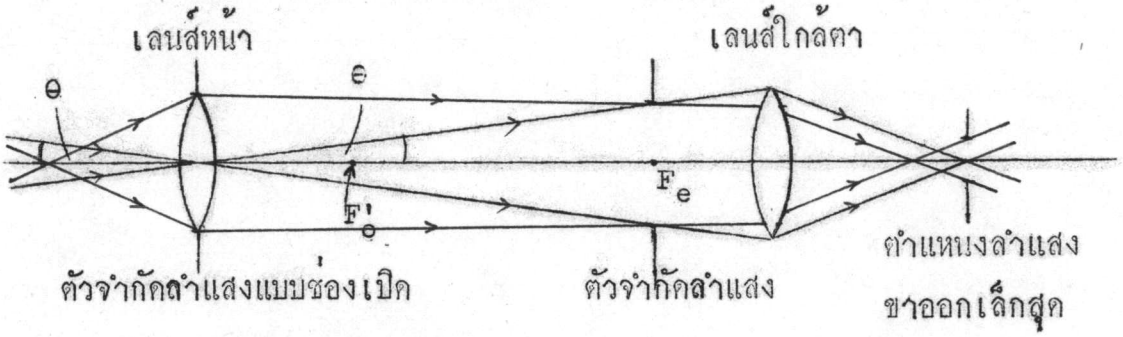

รูปที่ 3.4 สนามของการเห็นของกล้องจุลทัศน์

กรณีของกล้องจุลทัศน์ที่สร้างขึ้นนี้ ตัวจำกัดลำแสงแบบสนามจะอยู่หลังเลนส์หน้าเป็นระยะ 75 มิลลิเมตร และอยู่หน้าเลนส์ใกล้ตาเป็นระยะ 25 มิลลิเมตร ขนาดของเลนส์ใกล้ตาเป็น 10 มิลลิเมตร เพื่อให้แสงที่ผ่านจุดกึ่งกลางของเลนส์หน้าตกที่ขอบของเลนส์ใกล้ตาได้พอดี ต้องคำนวณหาขนาดของตัวจำกัดลำแสงแบบสนาม ซึ่งทำได้ง่าย ๆ ดังนี้

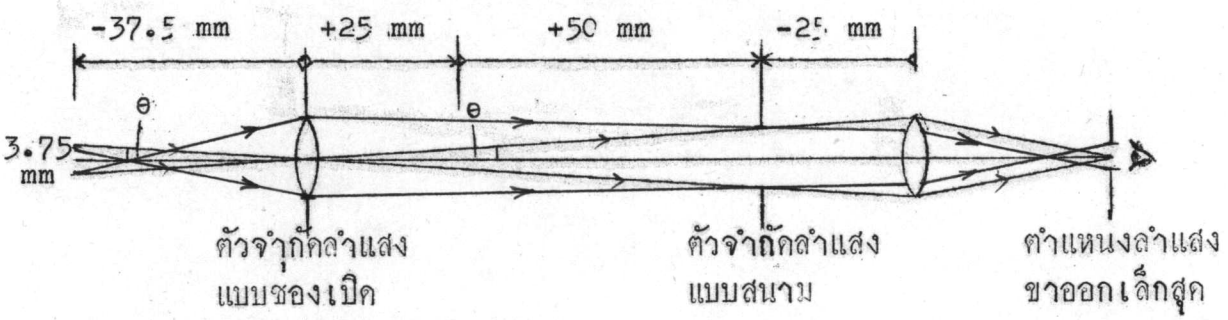

รูปที่ 3.5 สนามของการเห็นของกล้องจุลทัศน์เชิงซ้อนที่สร้างขึ้น

$$\frac{\text{ขนาดของตัวจำกัดลำแสงแบบสนาม}}{10} = \frac{75}{100}$$

ดังนั้น ขนาดของตัวจำกัดลำแสงแบบสนาม มีค่าเป็น 7.5 มิลลิเมตร

นั่นก็คือ ขนาดของมุมครึ่งของสนามทางด้านวัตถุ (θ) $= \frac{7.5}{2 \times 75}$ เรเดียน

$= 0.05$ เรเดียน

$= 2.86$ องศา

เมื่อระยะใช้งานของกล้องจุลทัศน์นี้เป็น 37.50 มิลลิเมตร แสดงว่าวัตถุที่อยู่ที่ระยะใช้งานต้องมีความสูงจากแกนได้มากสุดเป็น 1.87 มิลลิเมตร กล้องจุลทัศน์จะรับภาพได้หมด

สรุปได้ว่า กล้องจุลทัศน์เชิงซ้อนที่ออกแบบนี้ มีกำลังขยายเป็น 20 เท่า โดยที่ทางยาวโฟกัสของเลนส์หน้าเป็น 25 มิลลิเมตร ทางยาวโฟกัสของเลนส์ใกล้ตาเป็น 25 มิลลิเมตร ความยาวกล้องเชิงทัศนศาสตร์เป็น 50 มิลลิเมตร ระยะใช้งานของกล้องเป็น 37.50 มิลลิเมตร มุมครึ่งของสนามทางด้านวัตถุเป็น 2.86 องศา

2.1 <u>การคำนวณออกแบบรูปร่างของเลนส์หน้าและเลนส์ใกล้ตา</u> จากการคำนวณในตอนต้นของหัวข้อที่ 2 ในบทนี้ ได้ว่า ทางยาวโฟกัสของเลนส์หน้าและเลนส์ใกล้ตาต่างมีค่าเป็น 25 มิลลิเมตร และกำหนดด้วยว่าจะทำให้เป็นเลนส์อรงค์ ซึ่งประกอบด้วยเลนส์นูนและเลนส์เว้าที่ทำด้วยแก้วต่างชนิด แก้วที่มีอยู่จะนำมาใช้ได้มีแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่นมีดัชนีหักเหสำหรับแสงเหลือง (n_D) เป็น 1.62270 และค่าวีเป็น 56.89 และทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่น ซึ่งมีค่าดัชนีหักเหสำหรับแสงเหลือง (n_D) เป็น 1.69865 และ

ค่าวีเป็น 32.02 ดังนั้น เลนส์หน้าและเลนส์ใกล้ตาต่างก็จะประกอบเลนส์นูนที่มีลักษณะเหมือนกัน และเลนส์เว้าที่มีลักษณะเหมือนกันด้วย

จากที่ได้ทางยาวโฟกัสของเลนส์รองค์ (f_D) มีค่าเป็น +25 มิลลิเมตร ดังนั้น กำลังของเลนส์รองค์ (K_D) $= \frac{1}{f_D} = \frac{1}{+25} =$ +0.04 ต่อมิลลิเมตร การคำนวณนี้ จะคำนวณถึงตัวเลขหลังจุดทศนิยมตำแหน่งที่ 6 โดยสมการ (2.12) สามารถหากำลังของเลนส์ประกอบแต่ละอันของเลนส์รองค์ได้ โดยทั่วไปแล้วเลนส์ของกล้องจุลทัศน์เชิงซ้อนนิยมใช้เลนส์เว้าเข้าหาวัตถุ เพราะขณะที่ภาพอยู่ที่ตำแหน่งเดียวกัน ตำแหน่งวัตถุหน้าเลนส์เว้าของเลนส์รองค์จะใกล้กว่าตำแหน่งวัตถุหน้าเลนส์นูนของเลนส์รองค์ ดังนั้น กำลังของเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่นซึ่งมีค่าวีเป็น 32.02 มีค่าเป็น

$$K'_D = \frac{1}{25} \times \frac{32.02}{32.02 - 56.89} = -0.051500 \quad \text{ต่อมิลลิเมตร}$$

กำลังของเลนส์มีเครื่องหมายเป็นลบ แสดงให้เห็นว่าเลนส์ที่ทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่นซึ่งมีค่าวีเป็น 32.02 มีลักษณะเป็นเลนส์เว้า ส่วนกำลังของเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วแบเรียมคราวส์ชนิดแน่น ซึ่งมีค่าวีเป็น 56.86 มีค่าเป็น

$$K''_D = -\frac{1}{25} \times \frac{56.89}{32.02 - 56.89} = +0.091500 \quad \text{ต่อมิลลิเมตร}$$

กำลังของเลนส์มีเครื่องหมายเป็นบวก แสดงให้เห็นว่าเลนส์ที่ทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น ซึ่งมีค่าวีเป็น 56.89 มีลักษณะเป็นเลนส์นูน ผลรวมทางพีชคณิตของกำลังของเลนส์ประกอบทั้งสองอันมีค่าเป็น 0.04 ต่อมิลลิเมตร คือ กำลังของเลนส์รวมซึ่งเป็นเลนส์รองค์

เมื่อทราบกำลังของเลนส์ประกอบแต่ละอันก็สามารถเลือกผิวโค้งคู่หนึ่ง ๆ ที่จะให้กำลังของเลนส์เป็นไปตามต้องการได้ สมมติให้ความโค้งของผิวที่ 1 ของเลนส์เว้ามีค่าเป็นศูนย์ โดยใช้สมการ (2.6)

$$C'_1 - C'_2 = \frac{K'_D}{n'_D - 1}$$

แทนค่าต่าง ๆ ลงในสมการ ได้ว่า

$$-C'_2 = \frac{-0.051500}{1.69865 - 1}$$

เพราะฉะนั้น $C'_2 = +0.073713$ ต่อมิลลิเมตร

เนื่องจากเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่น และแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่นถูกประกบเข้าด้วยกันเป็นเลนส์รงค์ ดังนั้นผิวที่ 1 ของเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น ซึ่งเป็นเลนส์นูนและผิวที่ 2 ของเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่น ซึ่งเป็นเลนส์เว้ามีความโค้งเดียวกัน ได้ว่า $C''_1 = C''_2$ และความโค้งของผิวที่ 2 ของเลนส์นูนสามารถหาได้เช่นกันโดยใช้สมการ (2.6)

$$C''_1 - C''_2 = \frac{K''_D}{n''_D - 1}$$

แทนค่าต่าง ๆ ลงในสมการ ได้ว่า

$$+0.073713 - C''_2 = \frac{0.091500}{1.62270-1}$$

$$C''_2 = -0.073228 \quad \text{ต่อมิลลิเมตร}$$

ดังนั้น รูปร่างหนึ่งที่เป็นไปได้ของเลนส์รงค์นี้คือ เลนส์เว้า มีความโค้งของผิวหน้าและผิวหลังเป็นศูนย์ และ + 0.073713 ต่อมิลลิเมตร ตามลำดับ เลนส์นูนมีความโค้งของผิวเป็น + 0.073713 ต่อมิลลิเมตร และ −0.073228 ต่อมิลลิเมตร

แต่เลนส์รงค์ที่มีทางยาวโฟกัสค่าหนึ่งที่ต้องการสามารถมีเลนส์ประกอบที่มีความโค้งของผิวเลนส์ได้หลายชุด หรือหลายรูปร่างนั่นเอง เพื่อความสะดวกในการคำนวณหาความโค้งของผิวเลนส์ประกอบที่ทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่น และแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น ซึ่งนำไปประกอบกันเป็นเลนส์รงค์ จะหาสมการง่าย ๆ ได้จากสมการ (2.6) ซึ่งโดยการแทนค่า K'_D, K''_D, n'_D และ n''_D ลงใน สมการจะได้

$$c_2' = c_1' + 0.073713 \qquad (3.6\text{ก.})$$

และ $$c_2'' = c_2' + 0.146941 \qquad (3.6\text{ข.})$$

โดยที่ c_1 เป็นความโค้งของผิวที่ 1 ของเลนส์เว้า

c_2' เป็นความโค้งของผิวที่ 2 ของเลนส์เว้า

c_2'' เป็นความโค้งของผิวที่ 2 ของเลนส์นูน

และเพื่อความสะดวกในการคำนวณต่อไป กำหนดให้ว่า

ผิวที่ 1 ของเลนส์เว้า เป็นผิวที่ 1 ของเลนส์ แทนด้วย c_1

ผิวที่ 2 ของเลนส์เว้า ซึ่งมีความโค้งเดียวกับผิวที่ 1 ของเลนส์นูน เป็นผิวที่ 2 ของเลนส์อรงค์ แทนด้วย c_2

ผิวที่ 2 ของเลนส์นูนเป็นผิวที่ 3 ของเลนส์อรงค์ แทนด้วย c_3

ดังนั้น จากสมการ (3.6 ก.) และสมการ (3.6 ข.) เขียนได้ว่า

$$c_2 = c_1 + 0.073713 \qquad (3.7\text{ก.})$$

$$c_3 = c_2 - 0.146941 \qquad (3.7\text{ข.})$$

ค่าความโค้งชุดแรกของเลนส์อรงค์ที่หาไว้แล้ว เป็น

ความโค้งของผิวที่ 1 (c_1) เป็น 0 ต่อมิลลิเมตร

ความโค้งของผิวที่ 2 (c_2) เป็น +0.073713 ต่อมิลลิเมตร

ความโค้งของผิวที่ 3 (c_3) เป็น −0.073228 ต่อมิลลิเมตร

โดยการเพิ่มค่าความโค้งของผิวที่ 1 ครั้งละ 0.010000 ต่อมิลลิเมตร และใช้สมการ (3.7 ก.) และสมการ (3.7 ข.) คำนวณหารูปร่างของเลนส์ได้หลายรูปร่าง ดังแสดงในตารางที่ 3.3 ซึ่งเป็นตารางแสดงค่าความโค้งของผิวเลนส์อรงค์ที่มีทางยาวโฟกัส

ตารางที่ 3.3 ชุดค่าความโค้งของผิวของเลนส์หน้าและเลนส์ใกล้ตา ของกล้องจุลทัศน์มีหน่วยเป็นต่อมิลลิเมตร

c_1 (ต่อมิลลิเมตร)	c_2 (ต่อมิลลิเมตร)	c_3 (ต่อมิลลิเมตร)
0	+0.073713	−0.073228
+0.010000	+0.083713	−0.063228
+0.020000	+0.093713	−0.053228
+0.030000	+0.103713	−0.043228
+0.040000	+0.113713	−0.033228
+0.050000	+0.123713	−0.023228
+0.060000	+0.133713	−0.013228
+0.070000	+0.143713	−0.003228
+0.080000	+0.153713	+0.006772
+0.090000	+0.163713	+0.016772
+0.100000	+0.173713	+0.026772

เป็น 25 มิลลิเมตร ประกอบด้วยเลนส์เว้าที่ทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่น ซึ่งมีค่าดัชนีหักเหสำหรับแสงเหลือง (n_D) เป็น 1.69865 และค่าวีเป็น 32.02 และเลนส์นูนที่ทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น ซึ่งมีค่าดัชนีหักเหสำหรับแสงเหลือง(n_D) เป็น 1.62270 และค่าวีเป็น 56.89 สำหรับการคำนวณและเลือกรูปร่างของเลนส์อรงค์ เพื่อแก้ให้โคมาเป็นศูนย์และให้เหลือความกลาดทรงกลมน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ จะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

สรุปได้ว่า เลนส์รองค์สำหรับเลนส์หน้าและเลนส์ใกล้ตาของกล้องจุลทัศน์เชิงซ้อนนี้ประกอบด้วยเลนส์ที่ทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่น ซึ่งเป็นเลนส์เว้ามีกำลังของเลนส์เป็น −0.051500 ต่อมิลลิเมตร และเลนส์ที่ทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น ซึ่งเป็นเลนส์นูนมีกำลังของเลนส์เป็น + 0.091500 ต่อมิลลิเมตร

2.2 <u>การคำนวณและเลือกรูปร่างของเลนส์หน้าเพื่อลดความคลาดเอกรงค์</u>

เช่นเดียวกับเลนส์รองค์สำหรับคอลลิเมเตอร์ ความคลาดเอกรงค์ที่คำนึงถึงในการออกแบบเลนส์รองค์สำหรับเลนส์หน้า คือความคลาดทรงกลม และโคมา การออกแบบเลนส์หน้านี้จะลดให้โคมาเป็นศูนย์ และลดความคลาดทรงกลมให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้

เมื่อทราบค่าความโค้งของผิวเลนส์รองค์ คือ c_1 c_2 และ c_3 และให้ระยะระหว่างขั้วของผิวที่ 1 กับผิวที่ 2 (t_{12}) เป็น 3 มิลลิเมตร ระยะระหว่างขั้วของผิวที่ 2 กับผิวที่ 3 (t_{23}) เป็น 3 มิลลิเมตร นำค่าเหล่านี้มาใช้คำนวณหาจุดโฟกัสทุติยภูมิของเลนส์ โดยให้แสงขนานตกที่ผิวแรก (c_1) แล้วหาภาพจากการหักเหของแสงที่แต่ละผิว ตำแหน่งที่แสงหักเหออกจากผิวสุดท้ายตัดกัน คือ ตำแหน่งจุดโฟกัสทุติยภูมิของเลนส์ กล้องจุลทัศน์มีความยาวกล้องทางทัศนศาสตร์เป็น 50 มิลลิเมตร ดังนั้น ภาพของวัตถุที่อยู่หน้าเลนส์หน้าของกล้อง จะอยู่หลังจุดโฟกัสทุติยภูมิของเลนส์หน้า 50 มิลลิเมตร ณ จุดภาพนี้มีตัวจำกัดลำแสงแบบสนาม ซึ่งมีขนาด 7.5 มิลลิเมตร วางอยู่ และกำหนดให้เลนส์หน้ามีขนาด 10 มิลลิเมตร จากข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ จะคำนวณหาสัมประสิทธิ์ความคลาดทรงกลมและโคมาโดยการแกะรอยรังสีใกล้แกน และรังสีมุขสำคัญใกล้แกน จากตัวจำกัดลำแสงแบบสนามไปยังด้านหน้าของเลนส์หน้า เพื่อความสะดวกในการคำนวณจะกลับผิวเลนส์ ดังนั้น ในที่นี้ผิวที่ 1 (c_1) จะเป็นผิว 3 (c_3) ของเลนส์ที่ได้ออกแบบไว้ ผลที่ได้แสดงในตารางที่ 3.4 และเมื่อนำค่าความโค้งของผิวกลาง (c_2) มาเขียนกราฟกับสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลม และสัมประสิทธิ์ของโคมา จะได้กราฟดังรูปที่ 3.6

ตารางที่ 3.4 สัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมและสัมประสิทธิ์ของโคมาของเลนส์หน้า

c_1 (ต่อมิลลิเมตร)	c_2 (ต่อมิลลิเมตร)	c_3 (ต่อมิลลิเมตร)	$_0W_{40}$ (มิลลิเมตร)	$_1W_{31}$ (มิลลิเมตร)
+0.073228	-0.073713	0	+0.011423	-0.006544
+0.063228	-0.083713	-0.010000	+0.006831	-0.004739
+0.053228	-0.093713	-0.020000	+0.004121	-0.002920
+0.043228	-0.103713	-0.030000	+0.002043	-0.000726
+0.033228	-0.113713	-0.040000	+0.002929	+0.000582
+0.023228	-0.123713	-0.050000	+0.005295	+0.002326
+0.013228	-0.133713	-0.060000	+0.010277	+0.004068
+0.003228	-0.143713	-0.070000	+0.018596	+0.005783
-0.006772	-0.153713	-0.080000	+0.022950	+0.006069
-9.016772	-0.163713	-0.090000	+0.049353	+0.008928
-0.026772	-0.173713	-0.100000	+0.074624	+0.010168

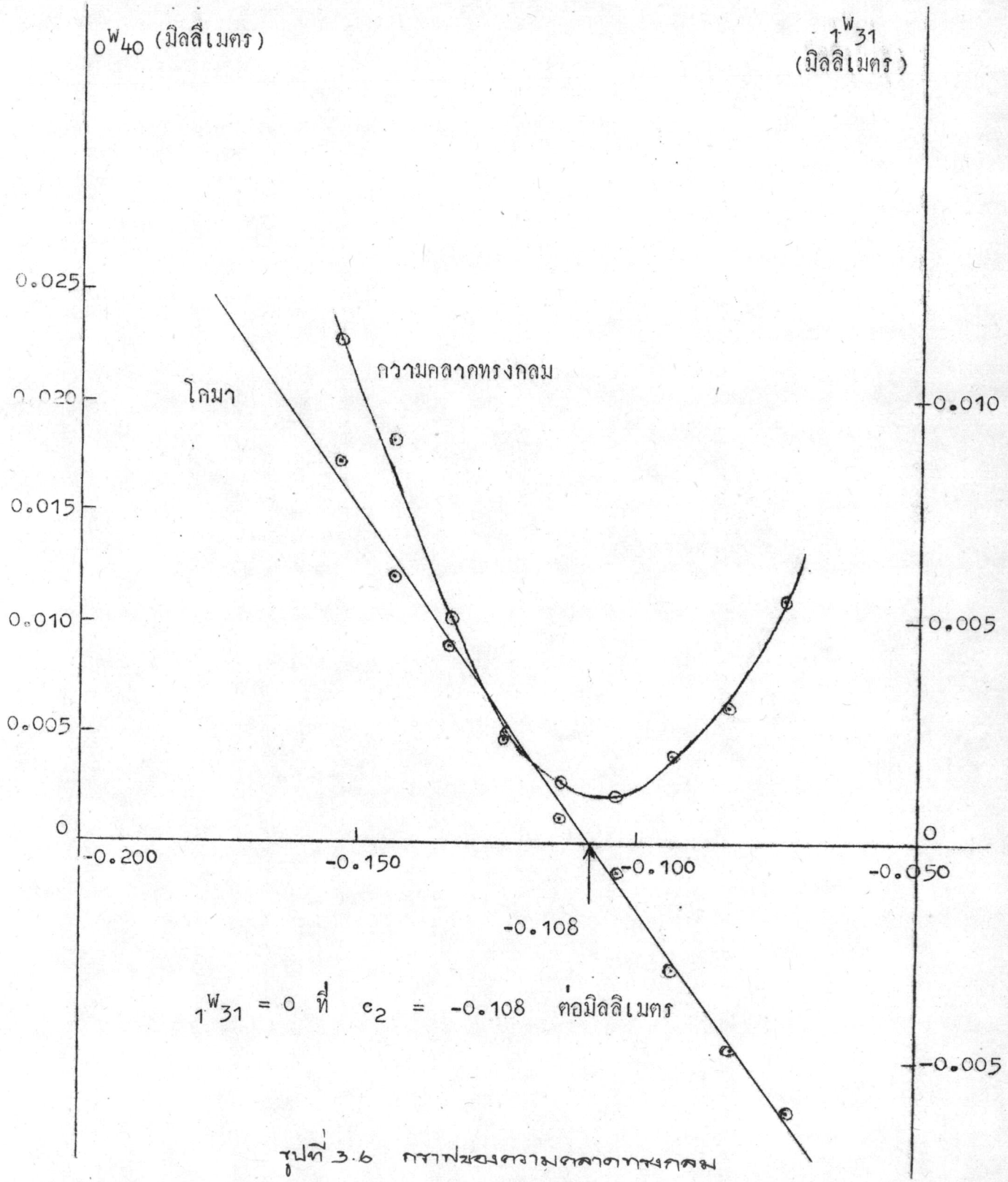

รูปที่ 3.6 กราฟของความคลาดทรงกลม

และโคมาของเลนส์ทำ

จากกราฟตรงจุดที่สัมประสิทธิ์ของโคมาของเลนส์หน้าของกล้องจุลทัศน์เป็นศูนย์อยู่ที่จุดซึ่งความโค้งของผิวที่ 2 (c_2) ของเลนส์เป็น -0.1080 ต่อมิลลิเมตร ดังนั้น ความโค้งของผิวที่ 2 (C_2) ของเลนส์หน้าที่นำมาใช้งานเป็น +0.1080 ต่อมิลลิเมตร โดยใช้สมการ (3.7 ก.) และสมการ (3.7 ข.) สามารถคำนวณหาความโค้งของผิวที่ 1 (C_1) และผิวที่ 3 (C_3) ได้เป็น +0.034287 ต่อมิลลิเมตร และ -0.038941 ต่อมิลลิเมตร ตามลำดับ นั่นคือ เลนส์หน้าของกล้องจุลทัศน์ตามลักษณะที่ใช้งานมีรูปร่างดังนี้ รัศมีความโค้งของผิวที่ 1 (R_1) เป็น +29.2 มิลลิเมตร รัศมีความโค้งของผิวที่ 2 (R_2) เป็น +9.26 มิลลิเมตร และรัศมีความโค้งของผิวที่ 3 (R_3) เป็น = -25.7 มิลลิเมตร

สรุปได้ว่า เลนส์หน้าของกล้องจุลทัศน์ที่ออกแบบไว้ ประกอบด้วยเลนส์เว้าซึ่งทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่นมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเป็น 10 มิลลิเมตร รัศมีความโค้งของผิวที่ 1 และผิวที่ 2 เป็น +29.2 มิลลิเมตร และ +9.26 มิลลิเมตร ตามลำดับ ระยะระหว่างขั้วของผิวโค้งทั้งสองเป็น 3 มิลลิเมตร และเลนส์นูนซึ่งทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่น มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 มิลลิเมตร รัศมีความโค้งของผิวที่ 1 และผิวที่ 2 เป็น +9.26 มิลลิเมตร และ -25.7 มิลลิเมตร ตามลำดับ ระยะระหว่างขั้วของผิวทั้งสองเป็น 3 มิลลิเมตร ดังแสดงในรูปที่ 3.7 เลนส์ที่ออกแบบนี้จะมีความคลาดรงค์เป็นศูนย์ โคมาเป็นศูนย์ และมีความคลาดทรงกลมเหลืออยู่โดยมีสัมประสิทธิ์ของความคลาดเป็น +0.0025 มิลลิเมตร

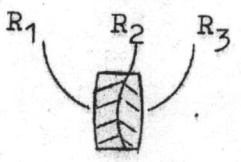

รูปที่ 3.7 เลนส์หน้าของกล้องจุลทัศน์ที่ออกแบบ
(โดยมี R_1 = +29.2 มิลลิเมตร
R_2 = +9.26 มิลลิเมตร
R_3 = -25.7 มิลลิเมตร)

ในการคำนวณหาระยะใช้งานที่แท้จริงของกล้องจุลทัศน์นี้ จะทำได้โดย ทราบว่าเลนส์หน้าที่ออกแบบไว้มี $R_1 = +29.2$ มิลลิเมตร

$R_2 = +9.26$ มิลลิเมตร

และ $R_3 = -25.7$ มิลลิเมตร

จากสมการเกาส์เซียน คือ

$$\frac{n'}{r'} - \frac{n}{1} = \frac{n' - n}{R}$$

เมื่อให้แสงตกขนานตกที่ผิวหน้าของเลนส์หน้า จะได้ภาพสุดท้ายห่างจากผิวสุดท้ายไปทางขวาเป็นระยะทาง 24.069197 มิลลิเมตร จุดนี้คือจุดโฟกัสทุติยภูมิของเลนส์หน้า นั่นก็คือ ภาพของวัตถุที่อยู่หน้าเลนส์เนื่องจากเลนส์หน้าจะอยู่หลังผิวสุดท้ายไปทางขวาเป็นระยะทาง

$$= +24.069197 + 50 \text{ มิลลิเมตร}$$

$$= +74.069197 \text{ มิลลิเมตร}$$

จากนี้คำนวณย้อนหาตำแหน่งวัตถุของเลนส์หน้านี้ โดยใช้สมการเกาส์เซียน จะได้ว่า วัตถุอยู่ห่างจากผิวแรกของเลนส์หน้า -37.476223 มิลลิเมตร นั่นก็คือ เมื่อมองวัตถุผ่านกล้องจุลทัศน์นี้ จะเห็นภาพได้ชัดเจนต่อเมื่อวัตถุนั้นอยู่ห่างจากผิวแรกของเลนส์หน้าเป็นระยะ 37.48 มิลลิเมตร ระยะนี้เรียกว่า ระยะใช้งานของกล้องจุลทัศน์

2.3 <u>การคำนวณและเลือกรูปร่างของเลนส์ใกล้ตาเพื่อลดความคลาดเอกรงค์</u>
ทำเช่นเดียวกับหัวข้อ 2.2 นั่นคือ เมื่อทราบค่าความโค้งของผิวเลนส์อรงค์ คือ c_1 c_2 และ c_3 นำค่าเหล่านี้มาใช้ในการคำนวณจุดโฟกัสปฐมภูมิของเลนส์ใกล้ตา ซึ่งจุดนี้จะเป็นจุดวัตถุของเลนส์ใกล้ตาของกล้องจุลทัศน์ ส่วนการคำนวณหาสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมและสัมประสิทธิ์ของโคมา จะทำได้โดยให้แสงขนานตกจากด้านหลังของเลนส์ใกล้ตา สำหรับวิธีการคำนวณ ได้ใช้วิธีกลับเลนส์เช่นเดียวกับหัวข้อ 2.2 นั่นก็คือ เลนส์ใกล้ตาที่ได้ออกแบบไว้มี

c_1 = 0 ต่อมิลลิเมตร

c_2 = +0.073713 ต่อมิลลิเมตร

c_3 = -0.073228 ต่อมิลลิเมตร

ในการคำนวณนี้ได้ใช้

c_1 = +0.073228 ต่อมิลลิเมตร

c_2 = -0.073713 ต่อมิลลิเมตร

c_3 = 0 ต่อมิลลิเมตร

ระยะระหว่างขั้วของผิวที่ 1 กับผิวที่ 2 (t_{12}) = 3 มิลลิเมตร

ระยะระหว่างขั้วของผิวที่ 2 กับผิวที่ 3 (t_{23}) = 3 มิลลิเมตร

และขนาดของเลนส์ใกล้ตา = 10 มิลลิเมตร

โดยการใช้การแกะรอยรังสีใกล้แกนของเลนส์ใกล้ตาที่มีรูปร่างดังกล่าว จะได้สัมประสิทธิ์ของความกลาดทรงกลมเป็น

$$_0W_{40} = +0.004447 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

จากที่ทราบว่าตัวจำกัดลำแสงแบบสนามมีขนาด 7.5 มิลลิเมตร และระยะระหว่างตัวจำกัดลำแสงแบบสนามกับผิวแรก (c_1) เป็น 26.858917 มิลลิเมตร ดังนั้น มุมชันของรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนที่ตกผิวแรกจะหาได้จาก

$$\bar{u}_1 = -\frac{7.5}{2 \times 26.858917} \quad \text{เรเดียน}$$

$$= -0.139618 \quad \text{เรเดียน}$$

โดยใช้วิธีการคำนวณแกะรอยรังสีมุขยสำคัญใกล้แกนเช่นเดียวกับตัวอย่างในหัวข้อที่ 1.2 ของบทนี้ สามารถคำนวณหาสัมประสิทธิ์ของโคมาของเลนส์ใกล้ตา ได้ว่า

$$_1W_{31} = +0.006276 \quad \text{มิลลิเมตร}$$

ดังนั้น เมื่อกลับเลนส์ใกล้ตาของกล้องจุลทัศน์ให้อยู่ในลักษณะที่ใช้งาน เลนส์จะมีความโค้งของผิวเป็นดังนี้

c_1 = 0 ต่อมิลลิเมตร

c_2 = +0.073713 ต่อมิลลิเมตร

c_3 = -0.073228 ต่อมิลลิเมตร

โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลม = +0.004447 มิลลิเมตร

และค่าสัมประสิทธิ์ของโคมา = +0.006276 มิลลิเมตร

การคำนวณเลือกรูปร่างของเลนส์ใกล้ตา ทำได้โดยคำนวณหาสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมและสัมประสิทธิ์ของโคมาของเลนส์ใกล้ตาที่มีรูปร่างต่าง ๆ ตามตารางที่ 3.3 ได้ดังวิธีที่กล่าวมาข้างต้น ค่าทั้งหมดแสดงไว้ในตารางที่ 3.5 นำค่าความโค้งของผิวที่ 2 ของเลนส์ใกล้ตากับสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมและสัมประสิทธิ์ของโคมามาเขียนกราฟ กราฟระหว่างความโค้งของผิวเลนส์กับสัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมมีลักษณะเป็นพาราโบลา และกราฟระหว่างความโค้งของผิวเลนส์กับสัมประสิทธิ์ของโคมามีลักษณะเป็นเส้นตรง ดังแสดงในรูปที่ 3.8

ตารางที่ 3.5 สัมประสิทธิ์ของความคลาดทรงกลมกับสัมประสิทธิ์ของโคมาของเลนส์ใกล้ตา

c_1 (ต่อมิลลิเมตร)	c_2 (ต่อมิลลิเมตร)	c_3 (ต่อมิลลิเมตร)	$_0W_{40}$ (มิลลิเมตร)	$_1W_{31}$ (มิลลิเมตร)
+0.073228	-0.073713	0	+0.004447	+0.006276
+0.063228	-0.083713	-0.010000	+0.002443	+0.001910
+0.053228	-0.093713	-0.020000	+0.001717	-0.002311
+0.043228	-0.103713	-0.030000	+0.002428	-0.006393
+0.033228	-0.113713	-0.040000	+0.004825	-0.010325
+0.023228	-0.123713	-0.050000	+0.009273	-0.014074
+0.013228	-0.133713	-0.060000	+0.016280	-0.017579
+0.003228	-0.143713	-0.070000	+0.026524	-0.020741
-0.006772	-0.153713	-0.080000	+0.040892	-0.023417
-0.016772	-0.163713	-0.090000	+0.060520	-0.025412
-0.026772	-0.173713	-0.100000	+0.086830	-0.026464

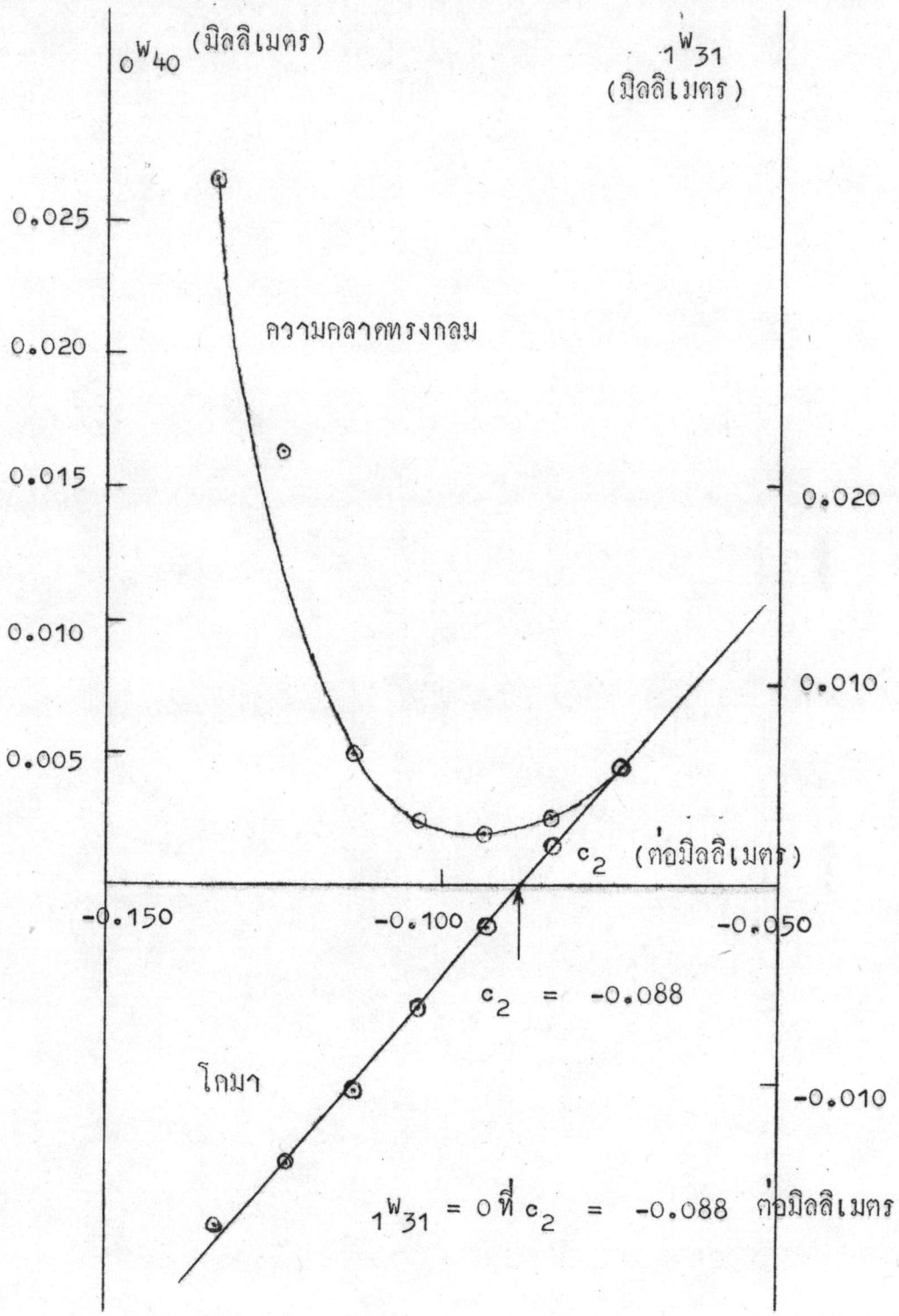

รูปที่ 3.8 กราฟของความคลาดทรงกลมและโคมาของเลนส์ใกล้ตา

สำหรับเลนส์ใกล้ตาของกล้องจุลทัศน์นี้ จากกราฟจะเลือกให้สัมประสิทธิ์ของโคมาเป็นศูนย์ และได้ความโค้งของผิวที่ 2 (c_2) ของเลนส์ใกล้ตาเป็น -0.088 ต่อมิลลิเมตร ดังนั้น ความโค้งของผิวที่ 2 (c_2) ของเลนส์ใกล้ตาที่นำมาใช้งานเป็น +0.088 ต่อมิลลิเมตร โดยใช้สมการ (3.7 ก.) และสมการ (3.7 ข.) คำนวณหาความโค้งของผิวที่ 1 (c_1) และผิวที่ 3 (c_3) ได้เป็น +0.014287 ต่อมิลลิเมตร และ -0.058941 ต่อมิลลิเมตร ตามลำดับ ดังนั้น เลนส์ใกล้ตาของกล้องจุลทัศน์มีรูปร่างดังนี้ รัศมีความโค้งของผิวที่ 1 (R_1) เป็น +70.0 มิลลิเมตร รัศมีความโค้งของผิวที่ 2 (R_2) เป็น +11.4 มิลลิเมตร และรัศมีความโค้งของผิวที่ 3 (R_3) เป็น -16.9 มิลลิเมตร

สรุปได้ว่า เลนส์ใกล้ตาของกล้องจุลทัศน์ที่ออกแบบไว้ประกอบด้วยเลนส์เว้า ซึ่งทำจากแก้วฟลินท์ชนิดแน่น มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของเลนส์เป็น 10 มิลลิเมตร รัศมีความโค้งของผิวที่ 1 และผิวที่ 2 เป็น +70.0 มิลลิเมตร และ +11.4 มิลลิเมตร ตามลำดับ ระยะระหว่างขั้วของผิวโค้งทั้งสองเป็น 3 มิลลิเมตร และเลนส์นูนซึ่งทำจากแก้วแบเรียมคราวน์ชนิดแน่นมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 มิลลิเมตร รัศมีความโค้งของผิวที่ 1 และผิวที่ 2 เป็น +11.4 มิลลิเมตร และ -16.9 มิลลิเมตร ตามลำดับ ระยะระหว่างขั้วของผิวทั้งสองเป็น 3 มิลลิเมตร ดังแสดงในรูปที่ 3.9 เลนส์ที่ออกแบบนี้ จะมีความคลาดกรงค์เป็นศูนย์ โคมาเป็นศูนย์ และมีความคลาดทรงกลมเหลืออยู่โดยมีสัมประสิทธิ์ของความคลาดเป็น 0.0022 มิลลิเมตร

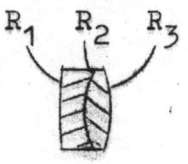

รูปที่ 3.9 เลนส์ใกล้ตาของกล้องจุลทัศน์ที่ออกแบบ
(โดยมี R_1 = +70.0 มิลลิเมตร
R_2 = +11.4 มิลลิเมตร
R_3 = -16.9 มิลลิเมตร)

3. <u>การสร้างเลนส์รงก์</u> (4,11)

เนื่องจากแก้วทางทัศนศาสตร์ที่จะนำมาใช้ในการสร้างเลนส์มีความหนามากเกินความต้องการ ดังนั้นจึงต้องตัดแก้วให้เป็นแผ่นบางโดยให้มีความหนาเหมาะกับความหนาระหว่างขั้วของผิวเลนส์ โดยใช้เครื่องตัดแก้วที่มีอยู่ในห้องปฏิบัติการทำเลนส์ ภาควิชาฟิสิกส์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขณะที่ตัดแผ่นแก้วให้บางนั้นจำเป็นต้องใช้คูลแลนท์ (coolant) ซึ่งเป็นสารละลายหล่อไว้ที่ใบมีดของเครื่องตัดแก้วตลอดเวลาเพื่อระบายความร้อน ซึ่งจะทำให้แก้วแตกร้าวได้ เมื่อได้แก้วเป็นแผ่นบางแล้วขั้นต่อไปนำมาตัดให้เป็นแผ่นกลมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตามต้องการโดยใช้หัวตัดที่สร้างขึ้น ซึ่งจะนำไปติดกับเครื่องเจาะโลหะ หัวตัดนี้มีลักษณะเป็นโลหะรูปทรงกระบอก ปลายข้างหนึ่งทำให้เป็นแกนสำหรับสอดเข้ากับเครื่องเจาะโลหะ ปลายอีกข้างหนึ่งทำเป็นลักษณะคล้ายฟันเลื่อย ในขณะที่ตัดแก้วให้เป็นแผ่นกลมต้องโรยผงขัดคาร์บอรันดัม (carborundum) ชนิดหยาบที่สุดที่มีอยู่ในห้องปฏิบัติการทำเลนส์ พร้อมทั้งหยอดน้ำด้วย ผงขัดนี้จะค่อย ๆ ถูกหัวตัดกดลงไปให้เสียดสีกับเนื้อแก้วทำให้เนื้อแก้วส่วนนั้นหลุดออกมา ในที่สุดจะได้แผ่นกลมซึ่งมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางตามต้องการ

ต่อไปนำแผ่นแก้วกลมที่ได้มาฝน (grinding) ให้มีผิวโค้งตามต้องการโดยใช้เครื่องฝนผิวโค้ง (grinding machine) ที่มีอยู่ในห้องปฏิบัติการทำเลนส์ ผิวโค้งของแก้วที่ได้จากการฝนนี้ค่อนข้างหยาบ จากนั้นนำแก้วที่ฝนผิวโค้งแล้วมาขัดให้มีผิวเรียบขึ้นโดยใช้เครื่องขัดเรียบและขัดใส การขัดเรียบต้องใช้ผงขัดคาร์บอรันดัมที่มีขนาดค่อนข้างหยาบไปจนถึงละเอียดสุด พร้อมหยอดน้ำขณะทำการขัดเรียบด้วย เครื่องขัดเรียบและขัดใสมีส่วนประกอบหลัก 2 ส่วน คือ แกนหมุนที่วางตัวในแนวดิ่ง และแขนที่สามารถเคลื่อนที่กลับไปมาในแนวราบ ปลายของแต่ละส่วนจะมีทูล (tool) ที่มีรัศมีความโค้งตามต้องการติดอยู่ ในการขัดเรียบและขัดใสนั้นผิวแก้วที่ไม่ถูกขัดจะติดแน่นอยู่บนทูลซึ่งสวมอยู่บนแกนหมุน ส่วนทูลที่ติดกับแขนถูกวางไว้บนผิวโค้งที่จะขัดให้เรียบ ทูลอันข้างบนต้องมีรัศมีความโค้งเดียวกับผิวโค้งที่จะขัดเรียบเพียงแต่มีเครื่องหมายต่างกันเท่านั้น

หมายความว่า ถ้าขัดเรียบผิวนูนต้องใช้ทูลผิวเว้า หรือขัดเรียบผิวเว้าต้องใช้ทูลผิวนูน เมื่อเครื่องขัดเรียบและขัดใสทำงาน แก้วจะหมุนตามแกน ส่วนทูลอันบนที่ติดกับแขนจะเคลื่อนที่กลับไปมาในแนวราบ แต่เนื่องจากแขนที่เคลื่อนที่กลับไปมาในแนวราบของเครื่องขัดเรียบและขัดใสในห้องปฏิบัติการทำเลนส์ไม่สามารถใช้งานได้ จึงจำเป็นต้องขัดเรียบด้วยตนเอง โดยใช้มือแทนแขนของเครื่อง โดยให้ทูลอันบนที่ใช้ขัดผิวให้เรียบกลับมาสวมอยู่บนแกนหมุน และแก้วอันนั้นจะถูกทำให้เคลื่อนที่ไปมาในแนวราบด้วยมือของผู้ฝน ผงขัดคาร์บอรันดัมที่ใช้ได้แก่หมายเลข 4 หมายเลข 5 และหมายเลข 6 ที่มีอยู่ในห้องปฏิบัติการทำเลนส์ ครั้งแรกของการขัดเรียบจะใช้ผงขัดหมายเลข 4 ซึ่งหยาบที่สุดเพื่อที่จะลดขนาดของหลุมบนผิวโค้งซึ่งเกิดจากการฝน การขัดเรียบถ้าจะใช้ผงขัดหมายเลขต่อไป ต้องดูขนาดของหลุมบนผิวโค้งด้วยแว่นขยาย ถ้าขนาดของหลุมใกล้เคียงกันจึงเปลี่ยนผงขัดหมายเลขต่อไปได้ ก่อนที่จะเปลี่ยนขนาดของผงขัดต้องล้างผิวโค้งและทูลให้สะอาดจนแน่ใจว่าไม่มีผงขัดหมายเลขเดิมเหลืออยู่ เมื่อเสร็จจากการใช้ผงขัดหมายเลข 4 แล้ว จึงใช้ผงขัดหมายเลข 5 และหมายเลข 6 ต่อไปตามลำดับ ซึ่งจะลดขนาดของหลุมบนผิวโค้งให้เล็กลง ๆ ในที่สุด ผิวโค้งที่ขัดเรียบด้วยผงขัดหมายเลข 6 และไม่มีรอยขีดข่วน จะมีลักษณะของผิวค่อนข้างนวลและมองเกือบทะลุเนื้อแก้วได้ เมื่อผ่านขั้นตอนของการขัดเรียบผิวโค้งแล้วจะนำมาขัดใสต่อ โดยหลอมพิทช์ (pitch) ซึ่งเป็นยางมะตอยบริสุทธิ์แล้วเทลงบนทูล ทิ้งให้เย็น พิทช์จะแข็งตัวและติดอยู่กับทูล จากนั้นทำให้พิทช์อ่อนตัวเล็กน้อยโดยจุ่มผิวบนของพิทช์ลงในน้ำร้อน และใช้ผิวโค้งที่ได้ขัดเรียบแล้วมากดทาบกับพิทช์เพื่อให้พิทช์มีความโค้งเท่ากับผิวโค้งของแก้วที่จะขัดใสโดยตลอด นำพิทช์มาแซะให้เป็นร่องตัดกันเป็นตารางเพื่อให้น้ำและผงขัดใสขังอยู่ในร่องได้ขณะขัดใส การขัดใสใช้ผงขัดหมายเลข 7 เรียกว่ารูจ (rouge) ซึ่งเป็นออกไซด์ของเหล็ก (Fe_3O_4) ผิวโค้งที่ผ่านการขัดใสแล้วจะมองผ่านทะลุเนื้อแก้วได้ โดยใช้วิธีการที่ได้อธิบายมาแล้วกระทำกับผิวทั้งสองของแก้วแผ่นกลมจะได้เลนส์ตามต้องการ

เมื่อได้เลนส์นูนและเลนส์เว้าตามต้องการแล้ว ก่อนที่จะประกบเลนส์ทั้งสอง ต้องนำเลนส์ทั้งสองมาแต่งขอบเลนส์ (edging) และวัดรัศมีความโค้งของผิวเลนส์ก่อน การวัดรัศมีความโค้งของผิวเลนส์ จะกล่าวอย่างละเอียดในบทที่ 4 ต่อไป การประกบเลนส์ใช้ซีเมนต์ (cement) หยอดลงบนผิวของเลนส์เว้าที่จะประกบ แล้ววางผิวของเลนส์นูนที่จะประกบลงบนเลนส์เว้าพร้อมกับค่อย ๆ หมุน และคลึงเลนส์นูนเพื่อไล่ฟองอากาศที่มีอยู่ในซีเมนต์ออกให้หมด และทิ้งไว้ให้ซีเมนต์แข็งตัว ก็จะได้เลนส์คู่ประกบที่ใช้งานได้